

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 9, jaargang 4, september 2004

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl. Uitgave: Vereniging PBC's.

Van de redactie

"Mening gevraagd over convenant", luidt de oproep rechtsboven aan de VOB-site (www.debibliotheken.nl) met het oog op de extra ledenvergadering van 15 september. Tot nu toe heeft de oproep 7 columns en 9 reacties opgeleverd, sommige van dezelfde personen.

Hopelijk maken zich er meer dan deze ca. 15 personen druk over de belangrijke vraag of de bibliotheekvernieuwing door een combinatie van *verkeerde* uitgangspunten, *ondoordachte* provincie- en gemeente-besluiten en *forse* rijks- en gemeente-bezuinigingen niet zal ontaarden in *bibliotheekvernieling*.

Welk signaal gaan de VOB-leden 15 september afgeven aan het VOB-bestuur en welk signaal gaat het VOB-bestuur vervolgens afgeven aan het VOB-bureau - partner van het procesbureau - en aan de Koepelconvenantpartners? Lees het in de volgende Nieuwsbrief.

In het najaar van 2014 zal er een parlementaire enquête *Bibliotheekvernieuwing* worden gehouden. *Waar bleven de miljoenen?* Lees het in de Nieuwsbrief van september 2014. Veel zal u bekend voorkomen, zoals de opiniebijdragen van Chris Wiersma, Jos Debeij en vier PBC-directeuren in de Nieuwsbrief van september 2004.

Bewaar de Nieuwsbrieven.

Wim Keizer
10 september 2004

DOS-enquête bezuinigingen afgerond: "VOB-signaal nodig en ambities verlagen"

Net als LDO (zie Nieuwsbrief augustus) zegt ook DOS (stedelijke bibliotheken met meer dan 50.000 inwoners) dat de VOB "een signaal moet afgeven naar de partners (VNG,

IPO, Rijk) om tenminste de intentie van bibliotheekvernieuwing overeind te houden". In de Nieuwsbrief van juli maakte ik melding van de tussenresultaten van de DOS-enquête naar bezuinigingen. Op basis daarvan concludeerde DOS-secretaris Huub Leenen dat "de bibliotheekvernieuwing, door de uitholling van binnenuit, terug kan in de la".

Inmiddels is de enquête op 23 augustus afgerond. Hierbij het volledige door DOS gepubliceerde bericht:

DOS heeft in de zomermaanden van 2004 onder zijn leden een beknopt onderzoek uitgevoerd naar lopende en komende bezuinigingen. Het onderzoek heeft geen wetenschappelijke status, maar is wel een goede graadmeter.

De respons is 36 inzendingen (67 %), verdeeld over de categorieën:
50.000 – 74.999 inwoners: 10 bibliotheken;
75.000 – 99.999 inwoners: 9 bibliotheken;
100.000 – 149.999 inwoners: 10 bibliotheken;
150.000 inwoners en meer: 7 bibliotheken.

Donuts

Er is geen significant verband gevonden tussen de omvang van de bibliotheken en de mate waarin wel/niet bezuinigd hoeft te worden. Wel is duidelijk dat de DOS-bibliotheken te maken hebben met het 'donut-syndroom': ze zijn niet of nauwelijks betrokken bij de bestuurlijke bibliotheekvernieuwing, maar voelen zich wel aangesproken als het gaat om de inhoudelijke bibliotheekvernieuwing.

Het meedoen aan de bestuurlijke bibliotheekvernieuwing is overigens geen garantie dat er niet bezuinigd hoeft te worden! Bij de maatregelen is het pijnlijk te moeten constateren dat er vanuit de gemeenten geen beleid is/wordt gevoerd, zodat de maatregelen veelal ad hoc zijn: geen loon- en prijscompensatie; sluiting van filialen; tariefsverhogingen; besparingen op innovatie, etc.

Pijnlijk

De meeste DOS-bibliotheken hebben pijnlijke veren moeten laten, en zijn door de cumulatie van bezuinigingen over de jaren niet op de nul-lijn, maar op de min-lijn terecht gekomen.

Verder stapelen de bezuinigingen zich ook op door externe factoren: de sterk gestegen (en verder stijgende) pensioenpremies, het wegvallen van ID-subsidies, het wegvallen van GO-A-gelden, etc.

Ook de sterk teruglopende eigen inkomsten (gevolg van de afname van gebruikers) verhoogt de druk tot (intern) bezuinigen.

Conclusies

Het kan niet anders dan dat op basis van onze bevindingen:

- de VOB een signaal moet afgeven naar de partners (VNG, IPO, Rijk) om tenminste de intentie van bibliotheekvernieuwing overeind te houden;
- de VOB de brancheambities zal moeten verlagen of temporiseren;
- de WOB de volgende CAO-onderhandelingen zeer terughoudend in zal moeten gaan, en het pensioenprobleem zal moeten aanpakken;
- DOS-bibliotheken (evt. in Netwerk-van-Directeuren-verband) zich zullen moeten beraden over een gezamenlijke (re)actie.

Trend

Voor DOS-bibliotheken is vanaf 2003 een trend van bezuinigen ingezet: In 2003 moest 19 procent tot bedragen van € 178.000 en percentages tot 5,5 % bezuinigen.

Genoemd werden bezuinigingen op mediakosten; openingstijden, formatie, maar ook het wegvallen van de loon/prijscompensatie en de kaasschaaf. In een aantal gevallen wordt de bibliotheek door de gemeente gedwongen de tarieven te verhogen als dekking van een bezuinigingsmaatregel. Bibliotheken zijn tevens bezorgd over de ontwikkelingen van de pensioenpremie, waarvoor vaak geen compensatie wordt gegeven door de gemeente.

In 2004 moet 44 procent van de bibliotheken bezuinigen en worden de maatregelen heftiger: vermindering openingstijden; sluiting van filialen; vacaturestops; loskoppelen van

groei inwonertal, etc. Een aantal bibliotheken gaat over tot temporisering van investeringen en vervangingen. De genoemde percentages liggen gemiddeld op 2,5 %, en het maximaal (genoemde!) bedrag is € 185.000.

Veel DOS-bibliotheken (58 %) worden geconfronteerd - of houden rekening met (22 %) - bezuinigingen in 2005, variërend van tienduizenden euro's minder loon-/prijscompensatie (€ 20.000 tot € 135.000) tot honderduizend(en) euro's (max. genoemde bedrag € 300.000) door verdere aanwijzingen van de gemeente.

In veel gevallen is er sprake van een cumulatie van maatregelen.

Pensioenpremies

Ook het (niet) compenseren van de pensioenpremies wordt genoemd. Veel bibliotheken worden geconfronteerd met de 0-lijn voor loon- en prijscompensatie, of met kortingen op de benodigde compensatie vanuit de gemeente.

Ook hier zijn mediabudget en vestigingsbeleid weer slachtoffer. Bibliotheken geven ook aan dubbel gestraft te worden door teruglopende inkomsten, waarvoor interne bezuinigingen gevonden moeten worden.

Ook zijn er aanpalende bezuinigingen, zoals in het onderwijsachterstandsbeleid en het omzetten van ID-banen in reguliere plaatsen, die financiële consequenties hebben voor de dienstverlening. Er wordt bezuinigd op nieuwe functies (zoals Cultuurpunten), en veel bibliotheken/gemeentes zijn op zoek naar alternatieven voor filialen (als signaal dat het vestigingsbeleid onder druk staat).

DOS-bibliotheken zijn vaak baas in eigen huis, en mogen/moeten zelf aangeven waarop bezuinigd wordt

2006 en verder

Ongeveer 36 % van de respondenten weet nu al dat er over 2006 en verder aanvullende bezuinigingen worden opgelegd. Nog eens 24 % houdt serieus rekening met verdere bezuinigingen, en de overigen weten het (in gelijke delen) nog niet, of aan er vooralsnog niet van uit.

Twee bibliotheken meldden een aanwijzing van € 200.000 voor 2006!

Veel bibliotheken geven aan dat in 2003/2004 en/of 2005 opgelegde

bezuinigingen doorlopen naar 2006 (oplopende taakstellingen). Bibliotheken melden een oplopende bezuiniging tot ruim 5 %, met uitschieters van 10 tot 20 % van de totale subsidie!

Weinig actief in BB-vorming

Omdat maar weinig DOS-bibliotheken actief betrokken zijn bij de bibliotheekvernieuwing (basisbibliotheken) is het verband tussen (niet) bezuinigen en bibliotheekvernieuwing nauwelijks aanwezig. Slechts 6 % wijst op een actieve betrokkenheid bij de (bestuurlijke) basisbibliotheekvorming. Vier bibliotheken geven wel aan dat een deel van de bezuinigingen gebruikt mag worden voor kwaliteitsverbetering, waarvan één bibliotheek € 1.4 miljoen mag investeren om (op termijn) een besparing van € 200.000 te bereiken.

DOS-bibliotheken die wel actief zijn in de basisbibliotheekvorming worden toch geconfronteerd met bezuinigingen.

Citaten

Enige quotes:

'Het voldoen aan de aandachtspunten van het INK dreigt ondergesneeuwd te raken. Alle energie gaat naar het operationaliseren van de gevolgen van de ingevoerde bezuinigingen, en het doen van voorstellen van weer nieuwe taakstellingen'

'Verder is met name de ontwikkeling van de premiedruk pensioenen een grote zorg, die ons – bij ongewijzigd beleid – vele tonnen extra gaat kosten'

'Ben het geheel eens met de conclusies van de bibliotheekvernieuwing en de ijskast! De gemeente heeft een provinciaal convenant getekend, maar trekt zich daar niets van aan!'

'Als we goedkopere alternatieven kunnen vinden voor de filialen, is de bezuiniging van de baan!'

Verdere informatie:

Huub Leenen, secretariaat DOS.
Tel. 0181 – 616622 / hleenen@bibliotheek-spijkenisse.nl.

De Vuijst maakt criteria basisbibliotheek voor ZH

De provincie Zuid-Holland heeft De Vuijst Consult gevraagd criteria te ontwikkelen voor een basisbibliotheek.

De provincie heeft er grote behoefte aan te kunnen beoordelen wanneer een zich *basisbibliotheek* noemende bibliotheek ook *werkelijk* het predikaat basisbibliotheek mag hebben. De provincie wilde de landelijk aangekondigde criteria niet afwachten. De Vuijst heeft voorgesteld de bibliotheken te beoordelen op een achttal inrichtingsaspecten:

1. Strategie;
2. Producten en diensten;
3. Relatiebeheer;
4. Management & Cultuur;
5. Interne informatievoorziening;
6. Financiële regie;
7. Netwerkstructuur;
8. Toezicht & verantwoording.

Per inrichtingsaspect zijn er *toetsingselementen* benoemd en per toetsingselement zijn er *criteria*.

VNG wil 6 miljoen nog steeds rechtstreeks aan 30-min

De VNG heeft nog steeds als inzet dat de gelden van de "5,5-miljoenregeling" - inmiddels 6 miljoen - rechtstreeks naar de 30-min-gemeenten gaan.

Dat schrijft de VNG in een (ook op haar website gepubliceerde) ledenbrief d.d. 10 augustus 2004.

De brief geeft uitleg en toelichting en bevat enkele modelverklaringen inzake het instapniveau en het richtlijnniveau (dat overigens nog niet bekend is).

De ledenbrief geeft ook een vooruitblik op 2006 en 2007: "Over de periode na 2005, te weten de jaren 2006 en 2007, zullen voor 1 december 2004 nadere bestuurlijke afspraken worden gemaakt tussen de partijen over de allocatie van de 5,5-miljoenregeling ten behoeve van de zogenaamde 30.000-min-gemeenten. Hierbij is de inzet van de VNG nog steeds dat de middelen uit de 5,5-miljoenregeling rechtstreeks naar gemeenten dienen te vloeien. De gelden voor de vernieuwingsimpuls blijven tot eind 2007 overwegend langs provincies naar gemeenten lopen. Voor de inzet hiervan

zullen de richtlijnen die momenteel worden ontwikkeld van groot belang zijn", aldus de VNG.

Vaste voet vernieuwingsimpuls € 40.000 in 2005

Het procesbureau heeft in zijn Nieuwsflits van 2 september de verdeling van de oude "5,5-miljoenregeling" (opnieuw) bekend gemaakt (thans "Ondersteuningsregeling basisbibliotheken" genoemd) en de verdeling van de 2.325.000 euro die in 2005 van de 5 miljoen "enveloppegeld" (ook wel vernieuwingsimpuls, vernieuwingsgeld of intensiveringsmiddelen genoemd) naar de provincies gaat.

Ook de cijfers voor de volgende jaren zijn gepubliceerd (zie www.bibliotheekvernieuwing.nl).

De verdeling van de 5,5-miljoenregeling geschiedt op basis van de huidige systematiek (die is: een vaste voet van f 100.000 ofwel 45.378 euro per provincie en een bedrag *per inwoner van de 30-min-gemeenten*, peildatum 31 december 2000. De vernieuwingsgeld worden verdeeld op basis van een vaste voet en een *bedrag per inwoner van de hele provincie*. De peildatum hiervoor is 1 december 2003.

Als vaste voet is voor 2005 40.000 euro gekozen. Voor 2006 en 2007 is de vaste voet respectievelijk 80.000 en 240.000 euro (bij totale bedragen voor de provincies van 4,6 resp. 16,6 miljoen).

De verdeling over 2005 ziet er zo uit:

2005	"5,5-miljoen-regeling"	Vernieuwingsimpuls
Groningen	334.324	105.115
Friesland	384.308	112.760
Drenthe	157.843	94.678
Overijssel	453.174	165.305
Flevoland	78.373	80.811
Gelderland	885.324	262.983
Utrecht	350.593	171.718
N-Holland	656.699	335.411
Z-Holland	1.045.817	431.298
Zeeland	206.815	82.953
N-Brabant	922.610	312.840
Limburg	509.014	169.128
Totaal	5.984.894	2.325.000

De provincie verdeelt de gelden uit de 5,5-miljoenregeling (1^e kolom) over de 30-min-gemeenten die voldoen aan de in de Aanvulling genoemde voorwaarden (0,82 euro per inwoner werkgebied).

Omdat niet alle 30-min-gemeenten aan die voorwaarden kunnen en/of willen voldoen, zal er uit deze regeling geld overblijven. Dat mogen de provincies toevoegen aan de vernieuwingsimpuls (2^e kolom).

De provincie verdeelt het geld van de vernieuwingsimpuls op basis van het te maken provinciale marsrouteplan over de structurele kant van de vernieuwing en over de inhoudelijke kant, waarvoor de einddoelen uit de Aanvulling de globale input vormen.

VOB levert concept-teksten provinciale marsrouteplannen

De VOB levert provincies concept-teksten aan voor de provinciale marsrouteplannen. Het procesbureau, het VOB-bureau en de provinciale coördinatoren bibliotheekvernieuwing (meestal de ambtenaar bibliotheekwerk) hebben gezamenlijk programmalijnen ontwikkeld aan de hand van de doelstellingen die de Aanvulling bij het Koepelconvenant noemt voor 1 januari 2008.

Opinie Bibliotheekvernieuwing een leeg proces

Niets houdt bibliotheken nu al een paar jaar zo bezig als de bibliotheekvernieuwing. Althans, de managers en besturen van bibliotheken, want ik geloof niet dat de vernieuwing al erg leeft bij veel medewerkers. Daarvoor is het proces (nog?) te abstract en van te weinig betekenis voor het dagelijkse werk. En merken de klanten er al iets van? Nu niet en het is de vraag of dat in de toekomst wel het geval zal zijn.

De bibliotheekvernieuwing is tot nu toe een vrij leeg proces. Het gaat nauwelijks over inhoud en doelen, maar bijna uitsluitend over structuren, besturen en geldstromen. In die zin is het een typisch overheidsproject: veel vergaderen, veel schrijven, veel externe adviseurs, veel tijd en geld en weinig, of maar heel langzaam resultaat. Als iedereen het op het eind maar ongeveer met elkaar

eens is, is het project geslaagd. Maar wat hebben we dan eigenlijk bereikt?

Geld, macht en schaal

Op alle niveaus gaat het vooral over geld, macht en schaal; veel minder over de maatschappelijke betekenis en toekomst van de openbare bibliotheekvoorziening. 'Strategy follows structure' lijkt het adagium en bedrijfskundig gezien is dat beslist onhandig. Door dit gebrek aan inhoud ontbreekt een gemeenschappelijk referentiekader. Meningsverschillen zijn als gevolg daarvan vooral ruzies over reële of vermeende belangen met betrekking tot geld en zeggenschap.

Voor een deel vloeit het gebrek aan inhoud voort uit het rapport waarmee het allemaal begonnen is 'Open poort tot kennis' van de stuurgroep Meijer (2000). Het geeft een goede, maar zeer globale analyse van de uitdagingen waar het bibliotheekwerk voor staat en situeert deze met name op de terreinen markt en klant, informatie- en communicatietechnologie en human resource management. De oplossingen zijn bedrijfsorganisatorisch (met als belangrijkste punt de vorming van basisbibliotheken) en bedrijfscultureel (meer ondernemerschap en klantgerichtheid). Doordat het vernieuwingsproces gebaseerd is op deze korte stap in het rapport van analyse naar oplossingen lopen we het risico kwijt te raken wat we beoogden, de versterking van de maatschappelijke relevantie van de openbare bibliotheekvoorziening.

Positieve kanten

Is de door Meijer gekozen organisatorische benadering wel de beste? Het onbepaalde in de aanbevelingen over de gewenste omvang van de basisbibliotheek is weinig bemoedigend. Maar de positieve kanten van het rapport geven de doorslag. Eindelijk staat de openbare bibliotheekvoorziening weer op de politieke agenda, en worden de overheden er nadrukkelijk bij betrokken. Professionalisering op alle niveaus wordt als noodzaak erkend. We zijn gedwongen om in samenspel met andere betrokkenen fundamentele keuzes te maken voor de toekomst. De financiële tekorten worden berekend - jammer genoeg in een economisch getij dat het wel erg moeilijk maakt om ze aan te vullen. En de opheffing van de al sinds decennia achterhaalde

scheiding tussen stad en platteland ('30-plus en 30-min') is evenzeer een winstpunt.

Geen gedeelde beelden

Maar inmiddels moet ik constateren dat de bibliotheekvernieuwing tot nu toe een proces zonder gedeelde beelden over strategie, gewenste ontwikkeling en inhoud is. We missen een programma voor de openbare bibliotheekvoorziening voor de komende jaren. Op basis van zo'n programma zouden we zinnig kunnen praten en beslissen over de organisatorische inrichting van en taakverdeling binnen het stelsel. Nu dat niet het geval gaat bijna alles wat we horen, lezen en meemaken in het kader van de bibliotheekvernieuwing vooral over structuren, besturen en geld. En onvermijdelijk komen de meer en minder frisse conflicten die daar blijkbaar bij horen om de hoek kijken.

Lag een deel van de oorzaak van de leegheid in het rapport Meijer, een andere verklaring ligt in de inschakeling op zeer ruime schaal van de talloze adviesbureaus. Ik bestrijd de noodzaak van hun ondersteuning niet. Op alle niveaus gaat het om complexe processen. In onze branche werken vooral mensen die gaan voor inhoud en beheer en wat minder gevoel hebben voor het procesmatige van veranderingsprocessen. Maar het lijkt er nu toch op dat we ons als branche volledig opzij hebben laten zetten door de bureaus. De inhoud is zoek. De bureaus nemen in een aantal gevallen het proces en soms zelfs de verantwoordelijkheid over en doen weinig om hun expertise te delen met of over te dragen aan het bibliotheekwerk. En die ontwerp- en veranderingsprocessen komen veelal neer op draagvlak peilen en neuzen tellen. De vraag of uit al dit gepolder een goede bibliotheekvoorziening voortkomt, die het noodzakelijke vernieuwingsprogramma kan uitvoeren en waar we een aantal jaren mee vooruit kunnen, lijkt daarbij van secundair belang.

De bibliotheekvernieuwing móet slagen, dat wil zeggen moet leiden tot een beter functionerend bibliotheekwerk met een meer centrale plaats in de samenleving. We mogen het momentum niet verliezen. Nú zijn de overheden geïnteresseerd en betrokken. Nú kunnen afspraken worden gemaakt. Nú is er extra geld beschikbaar. Als het proces ten onder gaat in meer en minder frisse conflicten is ons imago voor jaren bezoedeld

en staan we waarschijnlijk definitief buitenspel.

Duidelijkheid over resultaat nodig

De Raad voor Cultuur toont zich in zijn Cultuurnota-advies 2005-2008 bezorgd over het vernieuwingsproces. 'De Raad pleit (...) opnieuw voor meer (gezamenlijke) visie en duidelijkheid over het resultaat en de concrete uitvoering door middel van gerichte processturing. Tevens constateert de Raad dat momenteel in het proces met name de structuurvernieuwing (...) centraal staat. Daarmee komt de inhoudelijke vernieuwing in het gedrang'.

De term 'gerichte processturing' laat zien dat de Raad ook al niet immuun is voor het jargon der organisatieadviesbureaus. Maar overigens ben ik het van harte eens met constatering en aanbeveling.

Handschoen oppakken

We moeten niet wachten op wat het landelijke Procesbureau Bibliotheekvernieuwing gaat ondernemen. De branche (vroeger noemden we dat 'het vak') moet de handschoen oppakken en het initiatief nemen. We hebben nu wel lang genoeg langs de kant gestaan. De professionals moeten weer in het spel en aan de bal. Onze brancheorganisatie moet maar eens gaan vlammen en de inhoudelijke verrijking en beïnvloeding van het proces van bibliotheekvernieuwing veel nadrukkelijker agenderen en organiseren. De bibliotheekvernieuwing houdt voor de branche en dus voor de brancheorganisatie meer in dan het (ook belangrijke) gesteggel over koepelconvenant, koepelconvenantgelden en welk deel daarvan bij de VOB en bij anderen terecht komt.

Chris Wiersma,
directeur Provinciale Bibliotheekcentrale
Utrecht

Opinie

Bibliotheekvernieuwing: en wat de burger ervan zou moeten merken?

In een column op de VOB-site "Bibliotheekvernieuwing: en wat de burger er van merkt" constateerde Jos Debeij (managing

*consultant van expertisecentrum Laurens) dat de burger nog weinig merkt van de bibliotheekvernieuwing, terwijl het barst van de goede ideeën. De basisbibliotheekvorming noemt hij **geldsmijterij**. "Behalve rond de basisbibliotheekvorming en een enkele subsidieovereenkomst hebben we weinig gezien van de gemeenten. De provincies hebben zich nog het meest laten zien gelukkig. De partij die weggeschreven was bij Meijer heeft laten zien dat haar rol van belang is. Maar bij het nieuwe convenant wordt het niet beter. De overheden onderhandelen op het scherpst van de snede. Maar het is helaas voor de tribune. Tegelijkertijd overstemmen de bezuinigingsbedragen de nieuwe landelijke budgetten". Hij eindigt: "Hoor het geld in de bodemloze put van bezuinigende gemeenten kletteren. En stel de vraag wat de burger als klant, die de vorige drie jaar al te weinig gemerkt heeft van de bibliotheekvernieuwing, dan de komende drie jaar wel zal merken met de steun uit deze hoek. Retorische vraag!"*

Jos liet het niet bij klagen, maar geeft ook oplossingen. Hij schreef een vervolg: wat zou de burger er van moeten merken. Hieronder dat vervolg:

Waar bibliotheken vernieuwen doen ze dat op de diverse thema's die ook in het nieuwe convenant staan. Op de nieuwe taken van de bibliotheek. Of op de nu nieuw geformuleerde oude taken? Ik constateer dat de kerntaak van de bibliotheek om in het publieke domein grote groepen burgers toegang te bieden tot wezenlijke informatie, kennis en cultuur, steeds verder afbrokkelt. En daarmee ontstaat het risico dat het fundament van onze dienstverlening en ons publieksbereik wegvalt. Daarom een *actieprogramma* voor het fundament. Dat begint bij de media. Een bibliotheek zonder collectie is geen bibliotheek. Met een collectie krijgen de andere activiteiten zin.

Boeken

Bibliotheken zijn van oudsher boekenpaleizen. Waar veel mensen veel gebruik van maken. Van oudsher om te lenen, maar dat neemt af en kan slimmer georganiseerd worden. Uitgangspunt is dat alle mensen alle boeken van Nederland via hun eigen bibliotheek kunnen lenen. De bestelknop van "landelijk lenen" regelt dat met gebruikmaking van bestaande systemen en bestaande collecties en logistiek. Daarmee ligt de basis om aan collectiemanagement in netwerkverband te gaan doen. Vrijwel elke

bibliotheek kent nu bij redelijk wat collectieonderdelen een lage uitleenfrequentie. Een hernieuwing van de rol van WSF en WSF-13-onder-een-knop op collectiegebied en de achtergrondcollecties van de PBC ligt voor de hand. Op het gebied van boeken valt wat te verdienen voor de klant en voor de bibliotheek!

Muziek

Via "LeenDirect" zijn we een eind op pad om alle muziekmedia voor alle burgers beschikbaar te hebben. Op de 10.000 titels die de Centrale Discotheek Rotterdam (CDR) voor de Rotterdamse gebruikers reserveert en niet landelijk beschikbaar stelt na. Wat is er op tegen om per provincie een tussencollectie te maken door te zorgen dat deze 10.000 titels gegarandeerd in elke provincie aanwezig zijn, eventueel meerdere exemplaren per titel (afhankelijk van de omvang van de vraag). Er wordt ook hier gebruik gemaakt van de bestaande logistiek en werkprocessen van bibliotheken ten aanzien van collectie en uitleen. Via landelijk lenen is het inschrijven van de lener bij de CDR niet meer nodig en kijkt het systeem eerst of de titel via de lokale bibliotheek of het regionale netwerk leverbaar is. Weinig moeite voor een supermuziekservice.

Films en televisie

Als kijken en luisteren meer gedaan wordt dan lezen, dan zal de bibliotheek toch ook eens echt werk moeten maken van een kijkcollectie. En met het model van LeenDirect is dat niet zo moeilijk. We vragen de CDR om haar systeem en expertise ook in te zetten voor een filmcollectie op DVD. Samen met de PBC's en grote bibliotheken die zorgen voor de tussencollectie van meergevraagde films. Het gaat hier niet direct om de actuele titels waar de videotheek op drijft, maar om een complete collectie, zoals de CDR dat ook met muziek heeft opgebouwd.

De infrastructuur is er. Het gaat om het budget en de collectie. Het gaat niet om integrale kosten maar om marginale kosten. Wat betreft televisie wordt het tijd om een keer een echte strategische alliantie met de omroepen aan te gaan. Wat met publiek geld gemaakt is, moet ook voor dat publiek domein beschikbaar zijn. De archieven van de omroepen kunnen eenvoudig via de frontoffice van de bibliotheek voor een breed publiek beschikbaar zijn. In mijn digitaal werkstuk zit ook een fragment uit Klokhuis. Mijn spreekbeurt wordt geïllustreerd met een relevant Journaalfragment.

Kranten

Alle bibliotheken beschikken al over de Krantenbank. Belangrijke volgende stap is dat ze die ook van huis uit met hun bibliotheekpas kunnen benaderen. De virtuele bibliotheekpas is er. Het is een kleine moeite die op alle bibliotheeksystemen te installeren. Nu nog de licentie om de het thuisgebruik te regelen. Kleine moeite, grote winst voor de bibliotheekgebruiker!

Tijdschriftartikelen

Via het basispakket heeft elke bibliotheek online contents in huis. 12.000 wetenschappelijke tijdschriften en vaktijdschriften ontsloten en beschikbaar. Maar alleen een heel kleine groep weet dit. Steeds meer zijn de artikelen ook elektronisch beschikbaar. We gaan online contents net als de krantenbank voor thuisgebruik aanbieden en de bestelling van een artikel mogelijk maken met de virtuele bibliotheekpas. Leveren van digitale artikelen in een paar minuten via de mailbox of een kopie binnen twee dagen per post. De licentie voor thuisgebruik online contents moet geregeld worden. Het netwerk van leverende bibliotheken moet zich voorbereiden op de logistieke gevolgen van een toename van het aantal bestellingen. Een mooie rol voor WSF-13.

Digitale bronnen

Het basispakket was vier jaar geleden al bij de WSF-bibliotheken en in alle Overijsselse bibliotheken beschikbaar. Sinds twee jaar in alle bibliotheken in Nederland. Sinds die tijd is er niet veel gebeurd. Stilstand is achteruitgang in een wereld waarin van dag tot dag meer mensen zich via internet informeren.

Twee wegen gaan we inslaan. Een jaarlijkse uitbreiding van het basispakket dat ook voor thuisgebruik met de bibliotheekpas beschikbaar komt is de eerste weg.

Maatwerk voor specifieke informatiebehoefte is de tweede weg. De virtuele mediatheek is het voorbeeld van informatie op maat. Specifieke content die ingekocht wordt voor dossiers op maat van de informatiebehoefte voor een leven lang leren.

Dat kan ook op maat van de cultuur-informatiepunten, de gezondheids-informatiepunten, de sportinformatiepunten, de overheidsinformatiepunten, enz.

Catalogus

Met de Aquabrowser binnen Bibliotheek.nl is een eerste catalogus beschikbaar gekomen die alle bronnen gelijktijdig en geïntegreerd ontsluit en het resultaat presenteert.

Met de ABL is de variant beschikbaar die landelijke en lokale / regionale bestanden combineert.

Eén publieksinterface naar al die bronnen. Die we stap voor stap doorontwikkelen en verder verbeteren en die zelfstandige informatievaardige burgers optimaal ondersteunt in plaats van vele krakkemikkige catalogi die allemaal maar een deel ontsluiten van wat voor die burger beschikbaar is. Het instrument is er. We hoeven het alleen maar allemaal te gebruiken.

Al@din

Als we een complete collectie van alle bronnen voor alle burgers beschikbaar hebben en een redelijke catalogus die dat gelijktijdig geïntegreerd ontsluit, dan moeten we klaar staan om hulp te bieden bij het zoeken naar de juiste bronnen bij de vraag. Het Al@din-netwerk is ingericht en kan vraaggericht doorontwikkeld worden naar de informatiedomeinen waar de vraag zich voordoet, in combinatie met de specifieke informatiepunten voor "een leven lang leren", gezondheid, sport, overheid, cultuur enz.

Binnen twee jaar rond

Als we bovenstaande op een rij zetten en uitwerken in concrete plannen, dan komt het mij voor dat binnen twee jaar alles volledig voor alle burgers beschikbaar kan komen en we een heel eind kunnen komen met de landelijk beschikbare bibliotheek- vernieuwingsgelden, in combinatie met de huidige bibliotheekbudgetten. Maar dan moeten de lokale overheden wel *stoppen* met bezuinigen of in ieder geval een bodembudget afspreken waarmee een bibliotheek een volwaardige speler in het netwerk kan zijn. *En stoppen met veel geld in structuur- vernieuwing te stoppen.*

Inhoudelijke bibliotheekvernieuwing. Ik zie er als burger erg naar uit!

Jos Debeij,
managing consultant Laurens

Opinie

Visie op provinciale netwerken nodig

De Aanvulling bij het Koepelconvenant gaat er (p. 3, eerste bolletje) o.a. van uit dat er eind 2007 een landelijk dekkend netwerk van voorzieningen bestaat, dat dankzij de vorming van basisbibliotheken en *provinciale netwerken* zodanig is versterkt dat de dienstverlening voldoet aan de richtlijnen die in 2004 worden opgesteld. Eind 2005, of eerder als mogelijk is, moet er per provincie een principeakkoord zijn over de vorming van basisbibliotheken in relatie met hervorming van de provinciale steunorganisatie.

Opvallend in de Aanvulling is dat er verder nauwelijks meer iets wordt gezegd over de totstandkoming van dat provinciale netwerk en over de relatie van de basisbibliotheken tot dat provinciale netwerk.

Het procesbureau heeft in een rapport aangegeven dat er geen zinnige uitspraken over de schaalgrootte van een basisbibliotheek kunnen worden gedaan. De praktijk laat volgens dat rapport basisbibliotheken met werkgebieden van 16.000 tot 800.000 inwoners zien. Als ondergrens hanteert de Aanvulling nu 30.000 inwoners. De Raad voor Cultuur adviseerde in 1998 een ondergrens van 400.000 tot 500.000 inwoners. (Met dat advies is het hele proces van vernieuwing begonnen). Er zit dus een factor 15 tussen de ondergrens van de Raad voor Cultuur en die van de Aanvulling.

Het zal duidelijk zijn dat het voor de relatie met het provinciale netwerk nogal wat uitmaakt hoe de ondergrens ligt en welk model voor die relatie daar het beste bij past. Het is dan ook heel merkwaardig dat de Aanvulling vrijwel uitsluitend de *mal van de basisbibliotheek* uitwerkt en verder niet meer ingaat op het provinciale netwerk.

Netwerkmodel positief

In het voor het procesbureau uitgevoerde monitoronderzoek werden onderscheiden een "netwerkmodel" en een "grote basisbibliothekenmodel". Een door het procesbureau gemaakte documentatiemap was positief over dat netwerkmodel: "Het netwerkmodel lijkt vooral aan te slaan in plattelandsgebieden. In dit model

onderhouden kleinere basisbibliotheken of anderszins samenwerkende bibliotheken nauwe relaties met elkaar binnen een provinciaal netwerk. Het facilitair bedrijf verzorgt een gedelegeerd deel van de back-office-functies; andere functies worden binnen het netwerk zelf opgepakt en uitgevoerd. Het facilitaire bedrijf ontwikkelt zich zo tot *een bedrijf van en voor de (basis)bibliotheken*. Het netwerk en het facilitaire bedrijf tezamen compenseren als het ware de relatief geringe schaalgrootte van de basisbibliotheken. In gebieden met een brede verspreiding van voorzieningen lijkt dit model om praktische redenen vaak het beste vorm te geven en stimuleert het niet alleen de onderlinge samenwerking maar ook de verbondenheid".

Noordoosten

In Groningen, Drenthe en Overijssel is het netwerkmodel, bestaande uit PBC's/PSO's en de bibliotheken, nu bepalend voor de basisbibliotheekvorming. Er is sprake van een evolutie naar *provinciebrede basisbibliotheken*. Vrijwel alle gemeente-, bibliotheek- en provinciebestuurders staan daar achter. Qua inwonertallen voldoen deze provincies uitstekend aan de door de Raad voor Cultuur genoemde ondergrens. Daarnaast voldoen *alleen de bibliotheken in de drie grote steden*, waarbij het netwerk en de basisbibliotheek samenvallen, aan deze grens.

De basisbibliotheekvorming zoals die momenteel in veel provincies plaatsvindt met inwonertallen die veel lager liggen dan 400.000 en zelfs 100.000 betekent voor de thans bij een PBC "aangesloten bibliotheken" het opgeven van de grote PBC-schaal in ruil voor een veel kleinere BB-schaal. Geheel los van de verschuivingen in de provinciale subsidie, is er dus sprake van schaalverkleining en daarmee minder efficiency. Deze verkleining kan alleen voorkomen worden als de nieuwe basisbibliotheken taken uitbesteden aan de PSO, maar daar zit de in het proces geconstateerde spanning tussen *autonomie* en *gemeenschappelijkheid*, waarbij autonomie het helaas vaak wint.

Het huidige proces, zonder gezaghebbende uitspraken over het inhoudelijke en economische belang van het provinciale netwerk, wakkert die autonomiegevoelens eerder aan dan dat het ze afremt, zoals bijvoorbeeld in Zeeland geconstateerd kan worden.

Uitspraak gevraagd

Ook in provincies als Noord-Brabant, Noord- en Zuid-Holland zijn er naast echt grote steden en aaneengesloten stedelijke gebieden grote plattelandsgebieden die net zo plattelandslandelijk zijn als in Groningen, Drenthe of Overijssel. De bibliotheken en gemeenten in deze gebieden zijn even goed gebaat bij het netwerkmodel, met samenwerking en verbondenheid.

Van de bibliotheken mag verlangd worden nu eens richtinggevende uitspraken over het provinciale niveau te doen en daarbij de ontwikkelingen in Groningen, Drenthe en Overijssel, alsmede soortgelijke ontwikkelingen elders, luid en duidelijk positief te waarderen.

Ria de Herder,
directeur PBC Drenthe

Paul Mekking,
directeur ProBiblio

Henk Middelveld,
directeur Overijsselse Bibliotheekdienst

Rob Pronk,
directeur Biblionet Groningen

Feiten en opinies

"Comment is free, but facts are sacred".

De feiten zijn de feiten. Die behoren zo correct mogelijk te worden weergegeven. Daar mag u mij op aanspreken.

Opinies, van wie dan ook, zijn maar opinies, maar wel beter naarmate ze meer op feiten steunen of althans niet met de bekende feiten in tegenspraak zijn.

Opinies mag u aanvechten. **Graag zelfs.** De bibliotheekvernieuwing verdient meer discussie in het openbaar.

Bent u het met opinies in deze Nieuwsbrief:

- helemaal niet eens;
- niet helemaal eens;
- een beetje wel eens;
- helemaal wel eens?

Laat het weten.